

موازن اخلاقی، معیارها و تمرین های عالی و مسلکی
ژورنالیزم

Best Professional Practices and Ethics of Journalism



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریالانو اتحادیه

پیشینه

*نخستین بار در دهه 1920 اخلاق حرفه پی در آمریکا تعریف شد.

*در دهه 50 میلادی کمیسیون آزادی اطلاعات و مطبوعات سازمان ملل پیش نویس نظامنامه بین المللی اصول اخلاقی فعالان رسانه پی را تهیه کرد.

*در 1971 شش اتحادیه خبرنگاران از کشورهای اروپایی قطعنامه پی را در ارتباط با وظایف و حقوق خبرنگاران تصویب کردند.

*بیانیه پی یونسکو در سال 1978 اخلاق روزنامه نگاری را در محور نظم نوین اطلاعاتی تثبیت کرد.

*در سال 1992 بیش از 60 کشور جهان دارای اصولنامه پی اخلاق روزنامه نگاری شدند.



روزنامه نگار یا ژورنالیست کیست؟

کسیست که با اتکا به ذوق و استعداد شخصی پس از گذراندن دوره پی آموزشی تخصصی و همچنین با توجه به مسولیت اجتماعی که این حرفه بر دوش او می گذارد، وظیفه پی کسب، تهیه، جمع آوری و تنظیم «اخبار» و انتقال آنها را از طریق وسایل ارتباط جمعی (مطبوعات، رادیو، تلویزیون، صفحات انترنتی، خبرگذاری ها ...) به مخاطبان بر عهده دارد.

موازین اخلاقی، از مهم ترین مولفه های بنیادین کار رسانه پی در بسیاری از کشورهای جهان است.



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبر یالانو اتحادیه

اصول و معیارهای اساسی مانند:

- ✓ خودداری از قضاوت
- ✓ دوری از تهمت، شایعه پراگنی و هتک حرمت
- ✓ خود داری از اخذ هدیه و رشوت
- ✓ اصول اخلاقی نگارش متن
- ✓ حق پاسخگویی و پوزش طلبی
- ✓ حفظ کپی رایت
- ✓ حفظ و رد سانسور

- ✓ بی طرفی
- ✓ انصاف
- ✓ صحت
- ✓ سرعت
- ✓ دقت
- ✓ قانونمداری
- ✓ رعایت مصالح عامه
- ✓ استقلال حرفه‌ی
- ✓ حقیقت گوی
- ✓ رعایت توازن



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریالانو اتحادیه

موازين اخلاقي در نظام‌هاي رسانه‌يي کشورها مورد تاکيد قرار گرفته، و اصول رفتار خبرنگاران، ژورناليستان و رسانه‌ها بر بنياي همين مولفه‌ها و ارزش‌ها شکل گرفته اند. در کشورهاي مختلف، تعبيرها و تفسيرهاي گوناگوني از اين اصول وجود دارند. شرايط و اوضاع داخلي و ويژه‌گي‌هاي ساختاري نظام‌هاي سياسي و ارزش‌هاي اعتقادي- فرهنگي جوامع مختلف، در تعريف اين موازين اخلاقي نقش دارند.

اصول و موازين اخلاقي حرفه يي خبرنگاري:



اتحاديه ژورناليستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبريالانو اتحاديه

پاسخ گوي:

- خبرنگار هنگام انجام وظایف حرفه‌پی خویش، قانون اساسی و قانون رسانه‌های همگانی کشور را مبتنی بر اصول آزادی بیان، آزادی فعالیت رسانه‌ها و حق دسترسی به اطلاعات رعایت کنند.
- ❖ از توهین، تهمت، افترا، هتک حرمت و دشنام به دیگران، در فرآورده‌های رسانه‌پی می‌پرهیزند
 - ❖ روزنامه نگار در همه حال باید خیر و مصلحت جامعه را مد نظر داشته باشد.
 - ❖ تامین منافع شخصی و در نظر نگرفتن صلاح جامعه، خلاف اصول و آیین اخلاق روزنامه نگاری است.
 - ❖ از نشر مطالب راجع به زندگی خصوصی افراد جلوگیری شود، به ویژه آن زمان که زندگی خصوصی شان هیچ پیوند با زندگی اجتماعی شان نداشته باشد و به حیثیت اجتماعی شان ضربه بزند.
 - ❖ خطاهای خود را پذیرفته و به اصلاح آن در زودترین فرصت ممکن اقدام می‌نمایند.

استقلال و بی طرفی:

خبرنگار در جریان فعالیت حرفه‌پی، به دور از هر گونه وابستگی های نژادی، قومی، حزبی، سمتی، مذهبی و جنسیتی سیاسی و زبانی عمل کرده و تنها به حق دسترسی مردم به اطلاعات توجه می‌داشته باشد.

از آن جایی که بی طرفی را هسته ژورنالیزم حرفه‌پی می‌دانند، ژورنالستان مکلف اند هنگام گزارش دهی، «بی طرفی کامل» را رعایت نموده و از داخل کردن دیدگاه‌ها، غرض‌ها و قضاوت‌های شخصی در گزارش اجتناب کنند.

از دخیل شدن در هر نوع فعالیتی که به اعتبار حرفه‌پی‌شان صدمه بزند، خودداری نماید. از پذیرش پیشنهادهای ویژه، رشوه و انواع تحایف که وسیله نفوذ در فرایند کار حرفه‌پی‌شان می‌گردد، امتناع ورزند.

انصاف یا برخورد منصفانه را در روند کسب، پردازش و پخش فرآورده‌های رسانه‌پی رعایت می‌کند. تسلیم فشارهای مستقیم و غیر مستقیم نمی‌شود و از انتشار یا عدم انتشار حقایق و رویدادها به دلخواه دیگران خود داری می‌نماید.

همزمان با حفظ شجاعت از امنیت جانی خود غافل نمی‌باشد و تدابیر لازم امنیتی را اتخاذ می‌کند. خبرنگار در صورتی که در مسأله‌پی مستقیماً ذینفع باشد، از پوشش آن رویداد منصرف می‌شود.

درستی و توازن:

دسترسى مردم به وقایع و اطلاعات درست نخستین وظیفه ژورنالست است ژورنالست تنها به پخش و نشر اطلاعاتی می پردازد که درستی آن تأیید شده باشد ژورنالیستان، درستی اطلاعات به دست آمده را از طریق منابع مربوط تأیید نموده و احتیاط به خرج می دهند تا از بروز خطاها جلوگیری کنند و به هیچ صورت به دستکاری و یا تحریف عمدی اطلاعات و معلومات نمی پردازند.

در فراهم کردن فرصت مساوی یا متوازن، به تمامی جوانبی که در یک خبر، گزارش و سایر ژانرهای رسانه‌یی به نحوی دخیل اند، منصفانه و متوازن عمل می کند. منابع خود را برای مخاطبان می شناسانند. اگر به دست آوردن اطلاعات کافی از منابع آشکار ناممکن باشد، از اطلاعات منابعی که نمی خواهند هویتشان افشا شود، تنها در صورتی استفاده می کنند که به سود منافع عمومی باشد.

مطمین می شوند که معلومات، اسناد و مدارکی را که به دست آورده اند، گمراه کننده نیست

از جمع‌آوری اطلاعات به صورت محرمانه و پنهانی (از قبیل تلاش برای ثبت آواز به وسیله آلا، گوش دادن به صحبت‌های تیلیفونی و تلاش برای دستیابی به مکاتبات) خود داری می‌کنند؛ مگر این که از راه‌های معمول نتوانند به اطلاعاتی که نشر آن به سود مصالح عامه است، دست یابند. در صورت استفاده از این روش‌ها، باید در جریان پخش و نشر اطلاعات، به چگونه‌گی شیوه به دست آوردن آن اشاره شود.

در پوشش خبری مسایل جنایی و جرمی، توجه می‌داشته باشند که حق آگاهی یافتن مردم از چنین مسایلی باعث تلف شدن حقوق متهمان نگردد.

افرادی را که توسط نهادهای عدلی و قضایی مظنون، متهم یا مجرم شناخته نشده یا روند قضایی در مورد آنها جریان داشته باشد، به عنوان مجرم در جامعه تشهیر نمی‌کنند. هنگام انجام مصاحبه یا گرداندگی میزهای مدور، با مصاحبه شونده یا مهمانان برنامه مودبانه و به دور از استهزا و تمسخر برخورد می‌کنند.

توازن، دقت، صحت، بی طرفی و رعایت مصالح عامه را فدای سرعت پخش اطلاعات نمی‌کنند. معیارهای صحت و دقت را در هنگام تحلیل وقایع، در نظر می‌داشته باشند.

از پوشش دومدار مسایلی که در آن اطلاعات تازه وجود ندارد، خود داری می‌کنند. از کوچک نمایی و بزرگ‌نمایی عمدی وقایع در انواع فرآورده‌های رسانه‌ای، می‌پرهیزند.



کاهش ضرر و آسیب:

ژورنالیستان، هنگام انجام مصاحبه و یا تهیه عکس و تصویر از کسانی که دچار اتفاق ناگوار و یا غم و اندوه شده اند، دقت می کنند تا از نظر روحی به آنان صدمه بیشتر وارد نشود
از نشر محتوای زنده رویدادهای خشونت آمیز، به ویژه پخش تصاویر عریان، اجساد خون آلود و افراد زخمی، بدون ویرایش حرفه‌پی، که بر روان جمعی تاثیر منفی گذاشته و خشونت را تبلیغ می کند، خودداری می کنند.

از دامن زدن به تبعیض و تنفر قومی، نژادی، لسانی و غیره که سبب ایجاد شکاف های اجتماعی در جامعه می گردد، دوری می جویند.



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبريالانو اتحاديه

دقت:

خبرنگاران و مسؤلان رسانه‌ها میان خبر و تبلیغات تفاوت قایل شده، از تبلیغات خشونت آمیز و مغشوش کننده اذهان عامه خودداری می کنند. هیچ گاه محتوای خبر، تصویر و یا ویدیو را تحریف نمی کنند. از انتشار رویدادهای خبری صحنه سازی شده و گمراه کننده خود داری می کنند. نسبت به منابعی که در برابر پول حاضر به دادن اطلاعات هستند، هوشیار بوده و از معامله بر سر خبر دوری می جویند. میان گزارش خبری و کار دادخواهانه فرق قایل شده، به صورت مستقیم یا غیر مستقیم در فعالیت های دادخواهی به گونه‌ی که اعتبار حرفه‌ی شان را زیر سؤال ببرد، دخیل نمی شوند.



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریالانو اتحادیه

اصول اخلاقی نگارش متن:

روزنامه نگار به ویژه ویراستار رادیو، تلویزیون، روزنامه و سایت باید به روی انتخاب تک تک واژه ها دقت داشته باشد.
برخی از واژه ها معنای زننده ، تحقیر کننده ، تحریک کننده و یا جانبدارانه پی دارد.

حق پاسخگویی و پوزش طلبی:

متهم باید با آزادی کامل و بطور مفصل مجال پاسخگویی به اتهامات وارد شده را داشته باشد.
روزنامه نگار اگر دست به خطایی زده و یا اشتباه را در متن، تصویر و یا صدا انجام داده نباید از عذر خواهی از مردم سر باز زند.



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریانو اتحادیه

حفظ کاپي رايه:

در کل حقوق مالکیت فکری در افغانستان به نامه کاپي رايه شناخته می شود، نه نویسنده نه روزنامه نگار و نه تحلیل گر و کارشناس هیچ کس حق ندارد از یک مطلب، عبارت، جمله و متن بیدون ذکر منبع در گفتار و نوشتار استفاده شود.

حفظ و رد سانسور:

روزنامه نگاری به عنوان حامی سرسخت آزادی بیان مخالف سر سخت سانسور است برخی از کود های اخلاقی به ویژه در کشور های اسلامی حدودی برای آزادی بیان و عفت کلام و پخش و نشر متناسب با قواعد اخلاقی و عرف جامعه مقرر کرده اند که روزنامه نگار باید این حدود را رعایت نماید.

برخورد حرفه‌پي در محیط کاری:

مدیران و کارکنان رسانه پي مکلف به فراهم آوری محیط مناسب کاری برای همه کارمندان به ویژه برای بانوان می باشند. هرگونه تبعیض، آزار، اذیت و تفاوت‌انگاری جنسیتی در برابر کارمندان زن در محیط کاری خلاف اصول و ارزش‌های والای مدنی و ژورنالیستی می باشد.

مهارت های لازم برای خبرنگاران مسلکی

مانند انجام کارهای مسلکی در هر بخش دیگر، خبرنگاری نیز به یک سلسله مهارت ها و ظرفیت های لازم برای انجام بهتر کارهای بهتر و مسلکی نیاز دارد. مهارت های کاری خبرنگاران را کمک می کنند تا به گونه ی معیاری و مفید کار نموده و در روشن سازی اذهان عامه نقش مهم داشته باشند. مهارت های روزنامه نگاری حرفه یی را به دو بخش، یعنی مهارت های مسلکی و مهارت فردی تقسیم نموده است، که در ذیل بیان می شوند.



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریالانو اتحادیه

1- مهارت های مسلکی

شناخت مسلک و عرصه کاری:

- نخستین معلومات مورد نیاز برای موفقیت در پروسه ی کار، شناختن عرصه ی کار و شناختن جایگاه خویش در بستر کاری است که به آن تعلق داریم. شامل شدن در یک عرصه ی کاری بدون داشتن معلومات دقیق پیرامون مزایا و چالش های احتمالی آن...



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریانو اتحادیه

کسب مهارت های مسلکی:

بعد از شناختن مسلک، کسب یک سلسله مهارت و معلومات مسلکی از جمله نیازهای جدی برای فعالیت های رسانه یی به گونه ی حرفه یی پنداشته می شوند. دانستن اساسات روزنامه نگاری، بلدیت با شیوه های خبرنگاری و تهیه ی گزارش های خبری، چگونگی تهیه ی تصاویر قابل استفاده در رسانه ها و کمک کننده برای درک خبر، تهیه ی برنامه های صوتی و تصویری و غیره از جمله نیازمندی های ابتدای برای شامل شدن در عرصه ی فعالیت های حرفه یی روزنامه نگاری اند.



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریانو اتحادیه

1. فراگیری زبان

2. آگاهی از لوايح مقررات کاری

3. ارزش دهی وقت



اتحادیه ژورنالستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبريالانو اتحادیه

2- مهارت های فردی

- ❖ تحلیل اوضاع و درک محیط
- ❖ داشتن ذهن ایجاد گرد ظرفیت برنامه ریزی
- ❖ پویایی و بودن با مخاطب
- ❖ جدی گرفتن حوادث و وقایع مرتبط به زندگی انسان ها
- ❖ صداقت امانت داری
- ❖ داشتن ارتباطات فعال به دیگران و تشریک مساعی

❖ ارزیابی و تداوم برنامه ها

فکتورهای محرک و مثر در عرصه ی فعالیت های خبرنگاری

فکتورهای که در زیر بیان می شوند، می توانند در جهت کارهای بهتر و مفید خبرنگاران را کمک نموده و آن ها را در زمره ی کارکنان فعال و مفید عرصه ی خبرنگاری قرار دهند. فکتورهای مهم که می توانند در عرصه ی کار خبرنگاری مفید واقع شوند، عبارت اند از:



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریالانو اتحادیه

- ✓ علاقه مندی شخصی
- ✓ ظرفیت و تعهد فردی و مسلکی
- ✓ مسوولیت پذیری
- ✓ سوژه یابی و سهمیم بودن در پروسه ی اصلاع رسانی



اتحادیه ژورنالستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریانو اتحادیه

مهارت های لازم برای سوژه یابی

- فکر کردن به گونه جدی و مداوم
- مشاهده، مرور و ارزیابی برنامه ها و مطالب نشر شده در رسانه ها
- همگام بودن با ذهنیت عامه
- رفتن به محلات متفاوت
- داشتن تماس ها با همکاران و نهاد های همکار



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریانو اتحادیه

اخلاق حرفه یی خبرنگاری

- بحث اخلاق و رعایت نورم های اخلاقی متعلق به عرصه ی کاری و مرتبط به باورها و ارزش های اجتماعی و فرهنگی
- ساحه ی کار، یکی از مباحث مهم در تمام عرصه های کاری محسوب می شود



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریانو اتحادیه

ماده های چهار گانه ی این کد اخلاقی حرفه یی که در سال 2014 تهیه گردیده و ارایه شده است، عبارت اند از:

جستجو و گزارش حقایق: این کد اخلاقی از ژورنالیستان مسلکی می خواهد تا همواره به دنبال حقایق باشند و همین که به حقیقتی دست یافتند، بدون کم و کاست آنرا انعکاس دهند.



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریانو اتحادیه

اجزای مهم بند اول کد اخلاقی برای روزنامه نگاری حرفه یی

(1) گرفتن مسوولیت برای دقیق بودن کار

(2) ترجیح دادن دقت بر سرعت و شکل کاری

(3) جمع آوری، جدید سازی و تصحیح اطلاعات بر مبنای زمنیه ها

و جریان وقوع یک موضوع خبری

(4) محتاط بودن

(5) صورت - تلاش نمودن برای دریافت منابع معتبر



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریانو اتحادیه

کاهش آسیب های احتمالی

- در نظر گرفتن نیازمندی های مخاطبان برای اطلاعات و حفظ تعادل در اطلاع رسانی با در نظر داشت آسیب های احتمالی
- ابراز همدردی با کسانی که ممکن با منتشر شدن خبر و برنامه ی تهیه شده به نحوی متاثر شوند
- تلاش برای دست یافتن به اطلاعات و معلومات از راه های قانونی و معقول و بررسی مطالب و معلومات و اجتناب از کنجکاوی بی مورد



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریانو اتحادیه

- در نظر گرفتن حق افراد مظنون و تفاوت قایل شدن میان مظنونین و مجرمین در هنگام تهیه و نشر خبر

- در نظر گرفتن عواقب و نتایج بلند مدت اطلاعات و گزارشات قابل نشر، که در یک مدت طولانی چه نتایجی را بر زندگی مردم به جا می گذارند



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریانو اتحادیه

استقلالیت کاری

➤ استقلالیت و مستقل عمل کردن در حرفه ی روزنامه نگاری از اهمیت خاصی برخوردار است:

➤ اجتناب ورزیدن از فراهم کردن زمینه های تقابل منافع واقعی و یا هم قابل درک و مبادرت ورزیدن به افشاسازی مناقشه های اجتناب ناپذیر

➤ پذیرفتن هدیه

➤ جلوگیری از پرداخت پول برای دست یابی به اطلاعات



اتحادیه ژورنالستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریانو اتحادیه

- اجتناب ورزیدن از رفتار خاص با افراد و حلقات دارای برنامه های تبلیغاتی، اهدا کنندگان هدایا و مقاومت کردن در برابر فشارهای ممکن برای نفوذ داشتن در نحوه ی اطلاع رسانی.
- تفکیک اخبار و گزارش های خبری از مسایل تبلیغاتی و غیر دقیق



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریانو اتحادیه

پاسخگو بودن

- پاسخگو بودن در قبال خبرها و مطالب تهیه شده و نشر شده از سوی روزنامه نگاران یکی از مکلفیت های مهم در عرصه ی کار روزنامه نگاری حرفه ی می باشد. مکلفیت پاسخگویی باعث می شود تا روزنامه نگاران با احتیاط رفتار نموده و مسوولانه کار نمایند:



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریانانو اتحادیه

• توضیح دهی گزینه های اخلاقی و فرایند کاری بر مبنای نورم های اخلاقی پذیرفته شده به مخاطبان و راه اندازی گفتگوهای مدنی با مردم در قبال فعالیت های روزنامه نگاری و نحوه ی پوشش و محتوای خبری.

• ارائه پاسخ های سریع، به موقع و به مورد به پرسش های احتمالی پیرامون دقت، وضاحت و عدالت در نحوه ی فعالیت های روزنامه نگاری.



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریانو اتحادیه

- اذعان و پذیرفتن اشتباهات احتمالی
- افشای حرکات و فعالیت روزنامه نگاری غیر اخلاقی در عرصه ی کاری و محیط کاری خود
- پیروی از نورم ها و لوایح



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریانو اتحادیه

○ فکتورها و نورم های اخلاقی و مسلکی یاد شده روزنامه نگاران حرفه یی را کمک می کند تا به گونه ی درست از مکلفیت های کاری خود آگاهی داشته و در کارهای مسلکی خویش بیشتر موفق و مؤثر باشند



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریانو اتحادیه

تمرین های مهم در ژورنالیزم

- دعوت هوشمندانه
- تلاش برای فهماندن دیگران
- طرز فکر و احساس مجری ها
- اعتماد
- هراس از میگروفون



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریانو اتحادیه

- آرامش و خونسردی
- طرز نشستن و ایستادن
- لباس
- صحبت های آگاهانه به دور از قضاوت
- فروکش تشویش و استرس
- با انرژی بودن
- مسوولیت



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریانو اتحادیه

• کاربرد صدا

• تنفس سینه

• تنفس دیافراگمی : تنفس و یا انبساط شکم و قفس سینه، مانند استنشاق

میباشد که هوا به اندازه بهتر توسط شش ها اخذ گردیده و بعد تنفس سینه به اندازه سطحی آن صورت میگیرد.

• تنظیم صدا

• طرز تکلم



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریالانو اتحادیه

طرز تکلم

طرز تکلم عبارت از تغییر دادن صوت صدا برای درک بهتر کلام میباشد.
منظور از طرز تکلم خوب تولید صدای صاف و واضح بدون فشار صریح،
میباشد.

بیشترینء مشکلات عام طرز تکلم قرار ذیل اند:



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریانو اتحادیه

(1) ادغام نمودن واژه ها با همدیگر (ماست مالی

کردن)

(2) حذف نمودن اصوات اخير واژه ها

(3) عوض نمودن يك صدا با صدای ديگر



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریانو اتحادیه

. دقت در تاثیر

. کار برد گوش

. گوش فرا دادن به خود

. گوش فرا دادن به دیگران



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریانو اتحادیه

سپاس از توجه تان



اتحادیه ژورنالیستان آزاد افغانستان
د افغانستان د خپلواکو خبریانو اتحادیه

1. سروری، عبدالقهار، (1396). خبر و خبرنگاری. نشرات خراسان: کابل، افغانستان.
2. Richard, K. A.)1997(. Newspaper Writing 101. Retrieved from:
<http://www.freep.com/jobspage/academy/writing.htm>
3. Hallin, D. C.)1992(. The passing of the “high modernism” of .American journalism. Journal of Communication, 42)3(, 14–25
4. Winterstein, A.G.)2008(. Validity and reliability & Kimberlin , C.L of measurement instruments used in research. Am J Health-Syst .Pharm, 65, 2276-2283
5. [https://www.unicef.org/afghanistan/media/2141/file/afg-publication UN%20Ethical%20Guidelines%20for%20Journalists%20-%20Dari.pdf%20.pdf](https://www.unicef.org/afghanistan/media/2141/file/afg-publication_UN%20Ethical%20Guidelines%20for%20Journalists%20-%20Dari.pdf%20.pdf)
6. باختري، منزه، (1388). اخلاق و حقوق در ژورناليزم. انتشارات پرنیان. کابل، افغانستان.